№ 4 Շաբաթ 5 փետրուարի 1883 № 4

ՊՍԱԿ

Խմբագրութեան ուղարկուած գրութիւնները պէտք է լինին մաքուր գրուած. հեղինակի ստորագրութեամբ ու ճիշդ հասցեով։

Գրութիւնները թէ յօդուածները կարող են ենթարկուիլ փոփոխութեան. կը վերադարձուին անձամբ պահանջողներին և առանց բացատրութեան։

Տարեկան բաժանորդագինն է Երևանի մէջ երեք րուբլի. իսկ Երևանից դուրս—ամեն տեղ—չորս րուբլի կանխիկ վճարելի։

Յայտարարութիւններ ընդունվում են հայերէն և օտար լեզուներով. Իւրաքանչիւր բառի վճարն է 2 կոպէկ առաջին անգամի տպագրութեան համար։

Հրատարակվում է շաբաթական մի թերթ։ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ Հասցէն՝ Эривань. Въ Редакцію «ПСАКЪ»

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ժամանակը հիմա է։ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։ Հին՝ Նախիջևանից։ Մեծ Գարաքիլիսից։ Նոր Բայազետից։ ՏԵՂԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ։ ՀԵՌԱՒՈՐ ԼՈՒՐԵՐ։ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Գրականական նկատողութիւններ։ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։

ԺԱՄԱՆԱԿԸ ՀԻՄԱ Է

Պոլսի յայտնած այն խնդիրը, թէ ժամանակ է Էջմիածնի Կանոնադրութեան մի քանի յօդուածները փոփոխութեան ենթարկելու, զանազան շրջաններում խօսակցութեան նիւթ է դարձել։ Շատերը յայտնում են այն կարծիքը թէ այժմ տարաժամ է, հարկաւոր է թողնել մինչև նոր Կաթողիկոսի ընտրութիւնը։ Մենք չենք կարող համաձայնել։

Շատ ժամանակ դեռ չէ անցել երբ ազգը հաշիւ էր պահանջում Նորոգ Հանգուցեալ Հայրապետից. բայց այդ պահանջը հնում էր Վեհափառի „փոփուցի տակ", ամենևին նրա ուշադրութեան անգամ չարժանանալով։ Շատ ժամանակ դեռ չէ անցել, երբ բանի մի հանգամանքներում Սինոդը կանչւում հակառակ կողմը բռնել Վեհափառի. սակայն ինչ եղաւ արդիւնքը. այն՝ որ վերջ ի վերջոյ Վեհափառը կամ նրա անուանով գործող մի որ և իցէ Վարդապետը իրենց առածն էին անում և դեռ մի լաւ էլ պատժում հակառակ բանակի պաշտօնեաներին... Կասկած չը կայ, որ մի քանի այսպիսի փորձերից յետոյ սինոդականք հլու հպատակ պիտի լինէին հայրապետական հրամանին և ամեն բան պիտի մնար Կաթուղիկոսի մարդկանց ափի մէջ. իսկ այդ տեսակ մարդիկներից լաւ բան սպասելը ցնորք է, յիմարութիւն է։

Կան տակաւին այնպիսի մարդիկ, որ մտածում են թէ առ այժմ քանի կաթուղիկոսական աթոռը թափուր է, պէտք չէ ձեռնամուխ լինել կանոնադրութեան փոփոխութեանը, այլ պէտք է ստորագրութեամբ իսկ պարտաւորցնել նոր ընտրողին, որ նա աթոռը բարձրանալուն պէս ինքը առաջարկի փոփոխել կանոնադրութիւնը։

Առաջինը՝ այդպիսի փորձեր եղել են և արդիւնքը եղել է բացասական. երկրորդ՝ նոյն իսկ այդ ինչպէս փոփոխելն էլ կախուած կը լինի ընտրուած անհատի կամքից և վերջապէս գաղափարական անձը պիտի լինի նա, որ Կաթուղիկոս ընտրուելուց յետոյ համաձայնի կամ ցանկանայ իր իրաւունքները սահմանափակել։ Դա դժուար է և անիրագործելի։

Մենք պնդելով պնդում ենք, որ այժմ իսկ ամենալաւ և միակ յարմար միջոցն է մտածելու և հոգալու բոլոր այն անհրաժեշտ տնօրէնութիւնների մասին, որոնք կարող են իրենց ընթացքը դէպի բարին. [illegible] կարը մենք կրկնում ենք, որ եթէ այսպիսի մի տխուր շրջան էլ ժամանելու լինի, ինչպիսին հանգուցեալի շրջանն էր, այնուհետև մնա՛ս բարև յոյս. այնուհետև դուցէ միայն Էջմիածնի պատերը մնան կանգուն, լռիկ ու մնջիկ վկաներ հայոց եկեղեցու անցեալին։

Այսօր, երբ հայրապետական աթոռը թափուր է, երբ պատրաստութիւններ են տեսնվում ձեռք զարկելու նոր ընտրութեան, ամենալաւ և միակ յարմար միջոցն է անհրաժեշտ ուշադրութիւն դարձնելու—կանոնադրութեան մի քանի կէտերը փոփոխման ենթարկելու։ Հայոց եկեղեցու պարծանքն ընտրողական սկզբունքն է կազմում. Հայոց եկեղեցին բոլոր ամենակէտ խնդիրները միաբանական կամ խառն ժողովների վճռելուն է վերապահում։ Հայոց եկեղեցին միշտ ունեցել է իր ժողովները և այժմ նոյնպէս պէտք է ունենայ։ Հայոց եկեղեցին եթէ անցեալ ժամանակներում չունենար էլ, մենք այժմ պէտք է պահանջէինք, որ կազմէին, որ մնայ որ հնումն ունեցել ենք, իսկ նոր ժամանակներս մեզ կը պարտադրեն այդ։

Մենք ներկայ թուականիս Պոլսի հէնց առաջին համարով առաջարկել ենք սինոդականաց մի ընդհանուր ժողով հրաւիրել ի Ս. Էջմիածին, ուր նախ քան նոր Կաթողիկոսի ընտրութիւնը՝ ձեռնամուխ լինէին բարեփոխութեան ենթարկել կանոնադրութեան մի քանի կէտերը, ձեռնամուխ լինէին միաբանութեան,

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Արդէն սկսել էի թարգմանել պ. Տուրգենևի վերջին գրուածքը Вѣст. Евр. 12 համարում տեսայ Մշակի մէջ թարգմանած մի քանիսները այն մարգարտաշար բանաստեղծութիւնները և զարմացայ թարգմանչի վստահութեանը։ Թարգմանել արդեօք կընշանակէ այլայլել գաղափարը մեքենայաբար փոխել, թէ աշխատել ընթերցողին ներկայացնել օտար հեղինակի այն պատկերները, բառերի այն նշանակութիւնը որ բղխել են բանաստեղծի հոգեկան զրութիւնից։ Թարգմանել և գրուածքի բովանդակութիւնը առնել—մեծ զանազանութիւն է։ Տուրգենևը այն բանաստեղծներից է, որ եթէ նրա մի խօսքը, մի դարձուածը կոպիտ անճոռնի կերպով փոխարկէք—կը կորցնի իր նշանակութիւնը, իր գեղեցկութիւնը։ Միայն մի քանի ռոմանիստների, բանաստեղծների շարադրութեան մէջ կը տեսնէք՝ որ բովանդակութիւնը և արտաքին գրականական արժանաւորութիւնը այնքան կապուած, հիւսուած է (ոճի) լեզուի վերջին աստիճանի գեղեցկութեան հասած լինեն։ Առաջ քան այդ գեղեցկութիւնները փոխարկելու՝ հարկաւոր է խորին ըմբռնել, ստանալ տըպաւորութիւն, իսկ յետոյ որոշել՝ ում համար էք թարգմանում։ Թողնենք գրականական գեղեցկութիւնները։ Դիցուք տեսնում էք հոյակապ տաճար, գեղեցիկ բնութիւն. չնաշխարհիկ օրիորդ. դրանց գեղեցկութիւնները միայն կըհասկանաք և ընդունակ կը լինէք նկարագրելու, եթէ ճանաչում էք ձեր բնութիւնը, եթէ պարզել էք, որոշել էք նկարագրելու նպատակը։ Եթէ ձեր հոգին բանաստեղծական է (артистическая натура) դուք տաճարի գեղեցկութիւնը կը նկարագրէք միայն այն տպաւորութեանց տակ, որ ներգործել էր ձեզ վրա տաճարը։ Եթէ ճարտարապետ էք և մի և նոյն ժամանակ զուրկ բանաստեղծական ձգտումներից, դուք կը նայէք դըծերի, կամարների, պատուհանների և զանազան մասերի դասաւորութեանը։

Եթէ դուք աշխարհագրութեան դասագիրք կազմող էք, ձեր յիշատակարանում կը նշանակէք որ այս ինչ քաղաքում տեսանք այս ինչ տաճարը, այս ինչ տարի կառուցած և մնում կանգնէք։

Տուրգենևի վերջին աշխատանքը գեղեցիկ մարգարիտներ են. բայց պ. Նազարբեկեանցը ներկայացրել է հայ ընթերցողին ոչ թէ մարգարիտներ, այլ կոպիտ հուլունքներ՝ որ մեր գիւղացի աղջիկները կախում են իրենց վզերից։ Երևի թարգմանիչը միայն յափշտակուել է, բայց դեռ չի կարողացել ստանալ մի որոշ տպաւորութիւն և դրա պատճառաւ շտապել է մշակել ոճը, փնտռել աւելի մօտ. կենդանի. բուն կեանքից և ոչ բառարանից առած բառեր. Ի զուր են կարծում մեր թարգմանիչները թէ նրանց գերը երկրորդական չէ՝ մի գեր է. Կարելի է խոստովանել՝ որ մեր լեզուն զուրկ է այն բառերից, այն գրականական ձևերից, որ ունեն եւրոպական ազգերը. դրա պատճառը, ես կարծում եմ այն է, որ մեր գրողներից ոչ ոք (բացի Աբովեանից, Նալբանդեանից) չի կամենում կամ ընդունակ չէ հաւաքելու բուն աշխարհիկ լեզուի բառերը. Մենք հայերս դժուարանում ենք նկարագրելու գեղեցկութիւնը, մարդու հոգեկան երևոյթները, երաժշտութեան ներգործող տըպաւորութիւնը. Մեր հեղինակների արած նկարագրութիւնները, ուր ի հարկէ պէտք է երևար և լեզուի հարստութիւնը և նոցա ընդունակութիւնը գեղեցկութեան գաղափարները հասկանալու կամ մեզ խորթ են կամ կոպիտ։

Նոյն պատկերի մէջ շատ անգամ տեսնում էք և կենդանի բառեր, ժողովրդական դարձուածներ, և նոյն իսկ պատկերում այնպիսի մթութ, վարդապետական բառեր, անկապ, անհամ նախադասութիւններ, որ մնում էք զարմացած։ Օրինակի համար առնենք—(Փորձ 1880, № 2, երես 125) Արարատի նկարագրութիւնը։

„Մի՛ս առաւօտը վաղ իւ (?) արևի ծագելուց առաջ անկողնիցս դուրս արտօրացի (?) որ գնամ Արարատը տեսնեմ. մի քանի վայրկեան ուշացել էի. Երեգակը մեզ մահկանացուացս (?) վրա դեռ չէր ծագել (ասա ասում էք թէ ուշացել էիք)՝ բայց երկնքումն ի բարձունս (?) նա արդէն լուսաւորել էր իր ցոլքերովը ձիւնապատ գագաթը. Չեմ կարծում թէ մի որևէ վաղագոյն տեսիլք եղած լինի (ինչինչ չեմ հասկանում) որովհետև բաւական կանուխ էր ելլել (?) որ նրա անհետացող վերջին նշոյլներին գոնէ կարող էի հասնել (կրկնութիւն). Այդ շարած խօսքերի մէջ ոչ թէ պատկեր, այլ անգամ լոգիկա չը կայ. արտայայտել անգամ աւելորդ է. բառա-

Սինօդի ձայներին սառնութիւն տալ, Հայոց հասարակութեան յաջողութիւնը պահել դէպի Կաթողիկոսը և սորա յանձնէին Ս. Սինօդին առաջարկելու Բարձրագոյն Իշխանութեան մերժուեր Սանոյն հաստատելու։ Այժմ էլ միևնոյն մեր առաջարկութիւնը կրկնում ենք ըն-դիրքում։ Մեզ մօտ հարկաւոր է, անշուշտ հարկաւոր է. Էջմիածնի զանազանից շատ հարցերին են ընդունայն տեղը վաստակել. թող մի քանի հոգւոր էլ այսպիսի մի անհրաժեշտ և բարեյոյսաւ պահանջի համար ծախսի։ Եթէ ուզում ենք որ Էջմիածինը, Հայոց հոգևորականութիւնը տաղտկալի ազնիւ, յաջող և փառաւոր լինի, մենք պէտք է այժմ մտածենք, մենք պէտք է այժմ դրա հիմքը դնենք—ժամանակը հիմա է։

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԻՆ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ

25 Յունվարի

Շատ բաներ են լինում աշխարքումս. շատ բան է անցնում մի տարուայ ընթացքումը—բայց մենք Նախիջևանցիներս ոչինչ չունենք անելու և ասելու։ Մենք ապրումենք և գործում այս օրուայ համար, վաղը թող ինքը հոգայ։ Ու ի՞նչ անենք, ծումը՝ մեր Թաղաներ և մեր Մաթաներ են—քաղաքումը ազէտ չարչիները՝ որոնցից շատերը «Ալաս» կոչուելու յանդգնութիւնն ունին. բայց ոչինչ ազդելու կարողութիւնը չունին։ Դատարաններումը մի քանի «շալտայ բալտայ» ու Ա. Փ. Ձ. Ռ. դիւտյ պաշտօններ, որոնց «Միրզայ» տիտղոսը տաջևից տալը քայլ յառաջ գրել հնչուի։ Մեր նամի ու դէ գէներին ... միթէ պէտք է յիշել—լիքնեց ձող ու ձէների հետը, որոնցից աւագների բանօթու ընթերցոների տակիցը բացի փոխոցը ու բամբասանքը, այլ շնորհ չէ բղխում. Իսկ կղասիներքը՝ նոցանից այս զանազանութիւնն ունին, որ շատախօսութեան մէջը չը յողնող կզակը՝ վարժում են աւելի ծամոն ծամելով, իսկ ձեռները մի քանի կոտր անշնորք կարերով։

Հասարակութիւ՞նը.—հասարակութիւնը խոնարհ ծառայ է կամ Աֆկին կամ միւսին։ Մեծ մասը լաւ միկիտան է, փոքր մասը վատ արհեստաւոր։

Ուրեմն ամենայն ինչ ծառայումէ հացի խնդրին... բարոյական և ողգային պահանջը բաւնի չափ հեռու է մեզանից...։

Այժմ ընդհանուրից դառնանք մասնաւորին։

Առաջին հարցը դպրոցի հարցն է. բայց սա այնքան քաղաքելով և բռնբռնշուել է, որ էլ նորից շարժելու չէ դիմանալ. երկու խօսքով միայն թող վերջացնենք։ Քսանական տարի է որ երկսեռի դպրոց ունենք. միջին թուով տարեկան 800 ր. ծախքով։ Անցեալ ամբողջ տարին փակ պահելուցը յետոյ այս տարի բացեցինք։

Ինչո՞ւ փակեցինք ... Դործող և փող չունէինք։

Ուսուցի՞չ...—Միզանից փոքր դպրոցը ... (Միզնից փոքր բարոք չը կայ)։ Մեր յառաջադիմութեան ապացոյցը այն է, որ թէ ծախքը և թէ աշակերտ ու աշակերտուհեաց թիւը կէս ենք արել ... պակասեցրել ենք։

Եթէ պահանջող լինի թուանշանները ի հարկ է պատրաստ ունենք։

Հոգևորականութեան հարցը մեզանում բղխումէ Մանկունեան Սինօդի ու գլուխ երրորդ հատորիցը։ Յաջորդ անգամ և բարտուղար ... գլուխ ամփոփել ի վերայ։

Տէր ակէր գրիր և ժամհայրս. Բոլորը բէլէնի համար։

Դուցէ մեր փառաւոր Տէր Թովմասը նեղանայ, որ բէլեն չէ ուսում ճշմարիտ ... նա խաբոքանչիւր պասկից միայն կէս մանէթն է սիրում, և չհասների մէջ իր կոչել հասոյթն է որսում։

Ամառնական դասը անցեալ տարի մի գեղեցիկ խաղ խաղաց մեր խեղճ ուսումնարանի գլխին ... որին յիմարաբար մշակ դարձան մեր խակ պատանիները։ Ծրագրին յաջորդը մի երկու պատուելիների հետը այս և այն ապոյի չէմքը մաշելով, ընտանար առաջարկութեամբ նուէրների խոստում առաւ յօգուտ ուսումնարանի. և երբ բանը վերջանում էր, մի բարի պառաւ մէջոց դառւ բոլորին ապատելու այս զուր պարտականութիւնից։ Միջոցը փողոցային և սըրբէկոյական էր. բայց նպատակին հասաւ։

Ցանկարծ անտարագիր նամակներ հասան բոլոր այն անձանց, որոնք գիրի նպաստէին ուսումնարանին։ Եւ նամակները լեցուն էին ամենակեղտոտ մոքերով դէպի ստացողների անձնաւորութիւնը ... Նրանց ընտանեկան պատիւը։ Ազատ մնաց միայն մի տոլայ—Միրզայ, որ հեղինակն էր [illegible] թեամբ իր հին նպատակներին, ազատուեց միւսների հետը իր մի երկու հարիւր ր. վճարելցը—Կեցցէ..։

Ամենքը գիտէին. ամենքը պատրաստ էին սուրբ Միրզայի և միւս գիրք հնարողների ականջները պոկենել, եթէ հնար լինէր, բայց որ հընար չը կար՝ կուժ ու կուլէն ուսումնարանի գլխին կոտրեցին։

Մեր ամենից ուսումնասէր Ալոյ է Կ. փոխրած հոյհոյում էր և ապացուցանում, որ ուսումն և ուսեալները ամենամեծ ստապարներն են աշխարհումս։ Որ պէտք է քանդել բոլոր ուսումնարանները։

Վերջապէս „զուրն սեւ կամ զուն խառնածնեմ" ... մի կոտր թղթի վրա։

Անցեալները անցան. ներկայ տարիս մեր դործունէութեան անդամ առաջարկելցը հեռացան մեր յաջորդը և բարտուղարը։ Առաջինը կիսատ քսակով։ Երկրորդը հասած նըպատակի և լիք քսակով ...

Այսպիսի հիմք դրեց հուշակաւոր Մանկունեան իր առարդաբանների համար սուրբ ակըբանք, դեռ ես շատերը կը շարունակեն այդպէս ընթանալ, մինչև որ թմբրած հողը (դուցէ) մի օր կարթնանայ և կը ղանադանի հովերը վարձկանից ու մամոնայի ծառաներին կը հալածի իր փարախիցը։ — Մանկունեաններին մահ ... Նորերին ցանկանում ենք բարի դործունէութիւն։ Առաջնորդ կամ յաջորդ եթէ կամենան մեզանում շատ բան կանեն։

Բանասալ

ՄԵԾ-ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԻՑ

25 Յունվարի

[illegible] 31 համարում պ. Յովհաննէս Հիթումը, խօսելով առ հասարակ օրինագական դպրոցների մասին, ասում է որ «օրինագական դպրոցների ծրագիրը պէտք է անպատճառ պարունակի իր մէջ ազնըուութեան և արհեստների վերաբերեալ առարկաներ...»։ Այս մասին ես համակարծիք եմ իմ յարգելի բարեկամի հետ։ Բայց ինչ վերաբերում

կան է միայն կարդալ ու թէ Արարատի նկարագրութեան համար, այլ զարմանալու. որ մեզանում ամեն մէկը ասնում է գրել և գնում է Արարատի դաշտը, որ նրա գեղեցկութիւնը նկարագրի. բայց լեզու սովորել, ժողովրդական ամեն մի տառը հաւաքել, համարում է ունայն աշխատանք.

Առնենք Պռօշեանցի գրուածքներից (Փորձ 1880 № 8, 9, երես 2, Ռահէն) „Հիւսէինը փախչում էր հալածուայ և յետ խղկոտալով (?) ձորակի մէն (?) մի մացառը մէն (?) մի քարաժայռը ոտնատորել մարդիկ էին դարձել ու (?) իր ետևից վազում, իսկ ջրի խողխոջման (ինչու չասել շղշղան) ձայնը այդ մարդկանց ատների տրոփիւնն էր համարում նորա համար (ո՞ւմ համար). Լուսինը երևակայութիւնը իրականութեան էր փոխել պարսկի աչքումը (ոչինչ չեմ հասկանում). Անտանելի կոպիտ անտաշ, անհոգի պատկեր. Ես զմուարանումեմ ասել՝ որ պ. Պռօշեանցը նըկարագրել չէ իմանում և լեզուի մէջ թոյլ է. բայց ես կասեմ՝ որ նա զուրկ է գեղեցկութեան ճաշակից և այն բանաստեղծական ընդունակութիւնից, որ երկու երեք բառով պատկերացնում է, կենդանացնումէ ամեն մի երևոյթ, ամեն մի տարակոյս.

Պ. Պռօշեանցը աշխատում է գրել, լինել թերթերը. բայց ամենևին չէ հոգում, որ նրա գրուածները կոկուած, գեղեցիկ շարադրութիւններ լինեն. Նա փոխում է Լատինացոց առածը. Նա կարծումէ լաւ է multa, sed non multum.

Մեր հայ գրողներից միայն պ. Պատկանեանցն է կենդանի, գեղեցիկ, ճշմարիտ նկարագրում. Նա բանաստեղծ է. Նա հասկանումէ գեղեցկութեան արժանաւորութիւնը. Նա ամենից շատ է աշխատել՝ որ աշխարհիկ մեր լեզուն հարըստանայ. Նա լաւ է հասկանում մեր լեզուի հոգին. բաց անենք օրինակի համար Փորձի № 1, 1880 թ. երես 29.

„Ճշմարիտ է, որ նա ազնըւորմ ձայնով չէր լալիս, մազերը չէր փետտում, երկինք, գետին ծովծու սարեր չէր կանչում կարեկից իր սրտի վշտին. բայց նորա տըխուր և անմխիթար կերպարանքին, նորա արտնկոտ աչքերի մէջ պարզ նկարուած էին այն ներքին պատերազմը, այն կսկծեցուցիչ դարդը՝ որ նորա հոգին էին տանջում"։ Տեսէ՞ք, ինչ գեղեցիկ նկարագրած է հոգեկան դրութիւնը. ամեն մի բառ, ամեն մի ածական, ամեն մի նախադասութիւն իր տեղն է, այդ բերած կտորից մի բառ աւելորդ չէք համարի. նկարուած պատկերը բնութենիցն է, իսկական է.

Դառնանք պ. Նազարեանի թարգմանութեան (Մշակի № 234). Ընթերցողը, կարծեմ հասկացաւ ինչ պահանջներ եմ անում մեր գրողներից. թող լինեն դրանք թէ ռոմանիստներ, թէ բանաստեղծներ, թէ թարգմանիչներ. Տուրգենեւի մասին էլ բաւականին խօսեցի. տեսնենք պ. Նազարեանցը ինչպէս է թարգմանել մի քանիսը նրա բանաստեղծութիւններից.

Տուրգենեւի յօդուածը Вѣст. Евр. մէջ անուանած է стихотворенія въ прозѣ, պ. Նազարեանը թարգմանել է—արձակ ոտանաւորներ. Ես կարծումեմ սխալ է թարգմանած, որովհետև արձակ ոտանաւորներ ասել միտք ունի ռուսաց вольные стихи ոտանաւորներին. Բանաստեղծութիւն անուանել աւելի հեշտ էր, որովհետև ոտանաւոր (ոտն, չափ) (тактъ риемъ) չի Տուրգենեւի գրածը. և չափ չունի. Ցեռոյ—ռուսաց—хвалю и умиляюсь թարգմանած է գովում եմ և խանդաղատվում (?) ի գորով. Առաջինը մենք այդպէս բաց չունենք աշխարհաբարում, դա մի մնած բառ է բառարանից առած. մի՞թէ չէր կարելի ասել—գովումեմ և սրտումս ուրախանում. Ռուսաց, чтобы похлебку посолить թարգմանած է, ապուրը աղելու (?) համար. պէտք է թարգմանել ապուրը աղ անելու համար. Уставилъ глаза, թարգմանած է—աղքատը յառեց (?) աչքերը. Որտեղ է լսել թարգմանիչը այս կապիտ ձևը, ոչ մի հայոց ձևը չի գործածի. Նա կամի—աղքատը աչքերը ձգեց, զարձրեց. Այսպիսի թարգմանած տեղեր շատ կան. Կարծեմ ընթերցողը տեսաւ որ թարգմանութիւնը անյաջողակ է. Պ. Նազարեանցը չի որոշել բովանդակութիւնը թէ գեղեցկութիւնը փոխարկի. Թարգմանածները այնքան սպրդած, այնքան մնացած են՝ որ եթէ ռուսաց լեզու չիմացողներից մէկը վեր առնի և կարդայ կը մնայ զարմացած թէ ինչ մի նշանաւոր գրուածներ են, որ թարգմանել են Մշակում, իսկ եթէ կարդացողը ծանօթ է ռուսաց լեզուի հետ և հուշակաւոր բանաստեղծի պաշտօնեներիցն է՝ վայր կը ձգի Մշակը և կը մնայ անբաւական.

Յովհաննէս Յովհաննիսեանի
(ուսանող)

Ս. Պետերբուրգ. 3 Յունվ.

է Մեծ—Ղարաքիլիսայի օրիորդաց դպրոցի ձեռագործութեան թէ՝ «օրիորդները պարապում են (ո՞վ խաբեց Ձեզ) այնպիսի ձեռագործներով, որոնք աւելի զարդ կարող են համարուիլ եւրոպական ճաշակով զարդարուած սենեակների համար, քան թէ մի շօշափելի արդիւնք տուող տան տարկոններ»—դուք, իմ յարգելի բարեկամ, կատարեալ սխալվում էք։ Աւելի ճիշդ կ՚լինի ասել՝ Ձեզ սխալեցրել են։ Ահա այս րոպէիս իմ առաջը դրուած է օրիորդաց դպրոցի 81—82 թուի ձեռագործութեան ցուցակը (եթէ կ՚կամենաք, այդ ցուցակը կուղարկեմ Ձեզ որպէս գրաւոր փաստ) որից պարզ երեւում է որ 40 օրիորդ, օրական մի ժամ պարապելով, 9 ամսում պատրաստել են 200 կտոր ձեռագործ, որից 115 կտորը եղել են (?) *), 73 կտորը զանազան գործուածքներ. իսկ 12 հատ սանրագործութիւններ են, կանվայի կամ այլինի վրայ։ Ես կարծում եմ, որ 200 կտոր ձեռագործութեան մէջ 12 կտորն որ «Եւրոպական ճաշակով զարդարուած սենեակներին զարդ լինելու արժանանան, ամենեւին վնաս չունի, քանի որ ձեռագործութեան մէջ սանրագործութիւնն էլ իր պատուաւոր տեղն է բռնում։ Մենք շատ լաւ ենք հասկացել, որ մեր օրիորդներից 10-ից մէկը հազիւ է արժանանում «Եւրոպական ճաշակով զարդարուած սենեակներին» հարս լինելու, այդ [illegible] ձեռագործներով շատ չենք պարապեցնում օրիորդներին, ինչպէս սխալւում է իմ սիրելի բարեկամը, այլ այնպէս, օրիորդներին մի ճաշակ տալու համար ծանօթացնում ենք եւ սանրագործութեան հետ։—Պ. Հեթումը այն ժամանակ իրաւունք կ՚ունենար մեղադրելու մեզ, եթէ 200 կտոր ձեռագործից 115ը սանրագործութիւն լինէր, 12ը կար ու ձեւ։ Պ. Հեթումը գլխաւորապէս մեղադրում է ինձ, որ օրիորդներին պարապեցնելով «Եւրոպական ճաշակով զարդարուած սենեակների համար զարդ» լինող ձեռագործներով, ամենեւին ուշք չենք դարձնում որ «մի քանի տարուց յետոյ մեր երեւելի կարեւոր եւ գործ գործող մայրերը կ՚ուզենան իրանց հետ յաւիտենականութիւն իրանց գործնական արհեստը, որ օրիորդական դպրոցների ձեռագործութեան մէջ նշանաւոր տեղ պէտք է բռնէ»։—Զարմանալի բան չէ՞. իմ բարեկամը «Եւրոպական ճաշակով զարդարուած սենեակների համար զարդ լինող» ձեռագործներով պարապեցնելը «սարագիլն» է համարում, բայց կարկատ եւ գորգ գործելուն նշանաւոր տեղ է տալիս ձեռագործութեան մէջ։ Մի՞թէ օրիորդը կարկատ գործելով հիշտ կարող է տպրուստ դառնալ, քան սանրագործութեամբ։ Բայց իմ կարծիքով, որ կնոջից կուզես դառնի, սանրագործութիւնը օրիորդների համար հազար անգամ

(*) Ի հարկէ Նոր մօդնի՞։ Ծ. Խ.

կարեւոր է, քան կարկատ գործելը. առօրեական կեանքի մէջ սանրագործութիւնը աւելի շուտ շուտ է պէտք գալիս եւ աւելի նիւթական օգուտ է տալիս, քան կարկատ գործելը, որ 10 հոգով 6 ամսում հազար մի չարչարանքով հազիւ են գլուխ բերում։—Շատ ցաւում եմ, պ. Հեթում, որ մեր դպրոցների մէջ, ըստ ձեր առաջարկութեան, չենք կարող «նշանաւոր տեղ տալ կարկատ եւ գորգ գործելուն։ Ոչ միայն «նշանաւոր», այլ աննշան տեղ էլ չենք կարող տալ այդ արհեստներին, քանի որ Ղարաքիլիսում ամեն տուն այդ արհեստը գիտէ։ 7 տարեկան աղջիկները, որ նոր դպրոց են մտնում, դարձեալ այդ արհեստը գիտեն եւ դպրոց գան չգան, տանը անպատճառ պիտի սովորեն։ Մենք աւելի ուշք ենք դարձնում սովորեցնելու դպրոցում միայն այնպիսի ձեռագործներ, որոնք տանը չեն կարող սովորել եւ որոնք կեանքի մէջ շատ շուտ շուտ են հարկաւորւում։ Թող այժմ քաղաքներում եւ գիւղերում ձեռագործութեան մէջ նշանաւոր տեղ տան գորգ եւ կարկատ գործելուն, որտեղ այդ արհեստ գիտեցողին մատով են ցոյց տալիս։ Մեզանում արդէն կարելի չափ ընդհանրացած է այդ արհեստը։ Այս էլ հարկաւոր եմ համարում պարզել, որ ընթերցողը չկարծէ թէ Ղարաքիլիսի իգական սեռը այդ արհեստով փող է աշխատում. ոչ սիրելիս, այդ արհեստով [illegible] այլ այնպէս, ամեն տուն իր համար կամ իր նշանած աղջկայ օժիտի *) համար գործում է։ Հազարից մէկը չի պատահի որ յատուկ ծախելու նպատակով գործի. Ղարաքիլիսի կանայք փող են աշխատում՝ մանելով, գզելով, գուլպայ գործելով, ճակատանոց շինելով եւ սեղանի երեսներ գործելով։ Առ այժմ այսքան, իմ սիրելի Հեթում, եթէ աւելին կ՚ուզէք, ես աւելի շօշափելի փաստերով կապացուցանեմ իմ ասածները։ Ընդունեցէք անկեղծ ողջոյնս, իմ սիրելի Հեթում։

Սարիբէկ Տէր Մելքիսեդեկեանց

ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԷԴԻՑ

24 Յունվարի

Կամաց կամաց Նոր-Բայազէդն էլ միւս քաղաքների կարգն է մտնում հիմնելով այստեղ մի քանի նոր հիմնարկութիւններ, որոնց մէջ ծառայելու, պաշտօն կատարելու գալիս փոքր ի շատէ զարգացած անհատներ, յուսադրում են, որ մեր քաղաքը ունի այսուհետեւ թէեւ ծանր, բայց անխափան քայլերով ընթանալ դէպի այն բարի ձգտումը, որ մեր ժամանակի ոգին է պահանջում։ Թողնենք առ այժմ ուրիշներ. խօսենք այն խնդրի մասին, որ նոր է մեղանում։ 1880 թ. Յունիսի սկզբից հիմնուած է այստեղ գաւառական գանձարան, որի քարեխտ գանձապետների մարդասէր օրինակներին մասամբ համեմատվելով, անդ այս ժողովրդականութեան մեծամասնութիւնը։ Պ. Ա. Վարշամեանցը անցեալ թուի Սեպտեմբերից մուտ գործելով տեղւոյս գանձապետի պաշտօնին մատնանիշ եղաւ օրէնքի վրա (§ 13 Инструкціи Казначействамъ) տեղական տարկանական կառավարութեանը, որը առիթ ունեցաւ գիւղերից հասանելի «քաղաքի օգուտ» ասուած եկամուտը մանէթից 25 կոպէկ պահանջել բոլոր գիւղերից, որովհետեւ մինչեւ հիմա պահանջվում էր միմիայն քաղաքում վաճառականութեամբ պարապողներից, այսպէս Նոր Բայազէդը միջոց ունեցաւ հարստացնել իր հասարակութեան դրամագլուխը։ Շատ լաւ կը լինէր եթէ մեր քաղաքը այս դրամները գործ դնէր մի կարեւոր պէտքի վրայ, օրին. քաղաքային բժիշկ ունենալու, որի անհրաժեշտութիւնը այնքան զգալի է մեզ համար։ Պ. Ա. Վարշամեանցն իր բարեխիղճ ու խաղաղ բնաւորութեամբ, կարող եղաւ հաշտեցնել ծառայող դասի աստիճանաւորները, որոնք զանազան սեռակցութիւնների եւ պառակտումների վրայ կանգնած՝ զգալի վնասների պատճառ էին լինում։ Զգալապէս սիրելի դարձաւ մեր հասարակութեան այս պարոնն նամանաւանդ այն ժամանակ, երբ տեղւոյս հասարակութիւնը յանկարծ Դեկտեմբերի 27-ից մտնգամից վրա թաւթից վկայականներ պահանջելու։ Նա պ. Վարշամեանցն իր մարդասէր ու քաղաքավարի ձեւով թէ գրաւեց դրամից սէրը եւ թէ բաւականութիւն տուեց ամենին։ Զը տեսնուած քաղցրութեամբ է վարվում եւ իր ծառայակիցների հետ։ Այս ամենի մասին մենք յայտնում ենք պ. Վարշամեանցին մեր խորին յարգանաց շնորհակալութիւնը։

Վաճառական

(*) Մի՞թէ այդ փող աշխատել չէ։ Ծ. Խ.

ՏԵՂԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Լսում ենք մի քաղաքում մի քանի ուսուցչապետներում նշմարվում են խորթութիւններ սաների ազգայնութեանց ու դաւանութեանց վերաբերութեամբ։ Այս խորթութիւնը աչքի է ընկնում մինչեւ անգամ եւ մանաւոր վարմունքների մէջ։ Օրինակ, ուսուցիչը իր տեսչին համոզելու համար աւելի յաճախ դաս է հարցնում Թուրքերին քան թէ հայերին, քաղցրալեզու կերպով է վերաբերվում դէպի առաջինը, իսկ դառնութեամբ դէպի վերջինը. մինչեւ անգամ—ինչպէս լսում ենք—թոյլ են տալիս նաեւ ընդհանուր ազգին վերաբերող նախատական խօսքերով վիրաւորել նոյն ազգի սաներին...

* * *

Անցեալ ամսի 30-ին տեղի ունեցաւ քաղաքային կլուբում յօգուտ տեղւոյս հայ դպրոցների բալ։ Հանդիսականներով լեցուն էր։ Ասում են 600 ր. աւելի եկամուտ է եղել։

* * *

Նոյն օրը կլասիկական Գիմնազիոնի դիրեկտոր պ. Բրաժնիկովը իր տանը եւս բալ էր սարքել, ուր մեծ բազմութիւն էր ժողովել. գիշերն ասումեն, սրիկաներն կոտրատել են նրա լուսամուտների ապակիները...

* * *

Լսում ենք որ տեղւոյս ռուս թղթաբանակաները մտադիր են կազմել «գեղարուեստը սիրողների ընկերութիւն» մասնակցութեամբ եւ հայերի։

* * *

Պատրաստվումեն քաղաքային կլուբում մի բալ տալ յօգուտ քաղաքիս թէ հայ եւ թէ ռուս օրիորդական դպրոցների։

* * *

Թող ներեն մեզ մեր նոր բաժանորդները, որ չենք կարող ուղարկել նրանց ներկայ թւականի 1 եւ 2 համարները. որովհետեւ բոլորովին սպառուած են։ Մենք այս հանգամանքում մեղաւոր չենք։ Պատուիրելու համար պէտք էր Յունվարի 15ը, չէինք կարող գուշակել թէ քանի բաժանորդ կունենանք, որ այնքան օրինակ էլ պատրաստէինք նախապէս։

* * *

Օրերումս ստացանք հետեւեալ նամակը։ «Պսակի» № 2 կարդացինք «տարօրինակ աւտոդաֆէ» վերնատառով լուրը։ Թէեւ Պսակն իր կողմից մի աւտոդաֆէ խօսքով լաւ պատժել էր. սակայն մեր կարծիքով չը պէտք է իր թերթի մէջ տպագրէր. որովհետեւ առ հասարակ մեր հայերը փոքր ինչ կապիկի բնաւորութիւն ունին. դա պէտք է դառնայ մի վատ օրինակ. վաղը միւս օրը անշուշտ պէտք է լսենք որ Ալէքսանդրապոլում Մշակն այրեցին, Բաքւում Մեղուն, Էջմիածնում Պսակը եւ եւ։ Պարոնի երկար ու ձիգ նամակը վերջանում է հետեւեալ խօսքերով. «ինչ կասէք եթէ վաղն էլ այրելու լինին ձեր Պսակը»։ Կասենք՝ «послѣ ужина горчицы»։

* * *

ՔԻԼՎԱՐԻՑ պ. Յովհաննիսեան ուղարկում է մեզ 4 րուբլով հանդերձ մի նամակ, որով յայտնում է, որ այդ 4 րուբլով Պսակի մի օրինակը պ. Գ. Այվազեան իր կողմից նուիրում է Քիլվարի գիւղի դպրոցին։

* * *

Ղարսի բնակիչ Նայիֆ Էֆէնտի Ասլանշահեան վճարելով Պսակի ներկայ թւականի մի օրինակի տարեկան բաժանորդագինը՝ իր կողմից նուիրում է Ղարսի Հայոց ուսումնարանին։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հ. ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Շարունակ և երկարատև ցուրտ է տիրապետում քաղաքումս. ձիւն է նստած. հացը և ուտելիքը թանկ չեն»։

* * *

ԹԻՖԼԻՍԻՑ մեզ գրում են. «Ձեր լրագիրը ուրախութեամբ են կարդում Թիֆլիզցիք. այն ճշմարտութիւնն ու ազգութիւնը, որով միայն ձեր և «Մշակ» լրագիրք են ընթանում, թող ապահովցնեն նրանց ամենին, որոնք գողութիւնն ու աւազակութիւնը պաշտպանում են. Երևի իրենք էլ մասնակից են»...

ԷՋՄԻԱԾՆԻՑ գրում են. «Ցոյց կայ որ այսուհետև Սինոդի գործերը դէպի բարին ընթանան, որովհետև Սրբազան Ցովակիմ եպիսկոպոսի գալով արդարութեան քանակին պաշտօնեաների ձայներն առաւելացան։ Տեսնելով որ այսուհետև էլ ոչինչ գիր չէ կարող կատարել, էլ ոչինչ անհնազանդական քայլ չէ կարող անել, ուստի Սինոդին իր հրաժարականը Գրիգոր եպիսկոպոս Տէր Մաթէոսեանը։

Խմբագիր հրատարակիչ
ՎԱՍԱԿ ՊԱՊԱՋԱՆԵԱՆՑ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ս. Գայիանեան և Սահականուշեան օրիորդական հայոց դպրոցների վարչութիւնը խնդրում է նոյն դպրոցներում սովորող աշակերտուհիների պատուելի ծնողներին ու խնամակալներին կանոնաւոր ուղարկել իրենց որդոցն ու սանիկին ուսումնարան և շտապել վճարել թոշակագումարը։

„ДОНСКАЯ ПЧЕЛА“
(ГОДЪ VIII)
ПОЛИТИЧЕСКО-ЛИТЕРАТУРНАЯ ГАЗЕТА
ВЪ РОСТОВѢ НА-ДОНУ.
Донская Пчела, какъ и въ теченіи минувшихъ семи лѣтъ будетъ выходить два раза въ недѣлю, по четвергамъ и воскресеньямъ.

Подписная цѣна:

съ доставкою въ Ростовѣ н/Д.		съ пересылкою иногороднимъ.	
на годъ	6 р. —	на годъ	7 р. —
„ полгода	3 „ 50	„ полгода	4 „ —
„ 3 мѣсяца	2 „ —	„ 3 мѣсяца	2 „ 50

Редакторъ-Издатель И. А. ТЕРЪ-АБРАМІАНЪ.

ԲՈՒՐԱՍՏԱՆ ՄԱՆԿԱՆՑ
ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ
Թերթը հրատարակվում է Կ. Պօլսում տեսր առ տեսր տասնևհինգ օրը մի անգամ 16 երեսից բաղկացած։
Բովանդակութիւնն է՝ քարոյական, քրիստոնէական, պատմական, աշխարհագրական, ուսումնական և այլ պիտանի գիտելիներ, մանկական վէպեր, մանրավէպեր, կենսագրութիւններ երևելի անձանց, զրոյցներ, հանելուկներ, խնդիրներ, խաղեր։
Տարեկան գինն է Ռուսաստանում 4 րուբլի —
Բաժանորդագրութիւնը Երևանում ընդունվում է „Պսակ“ շաբաթաթերթի խմբագրատանը։

ՊՍԱԿ
(ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)
ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ, ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ
ԼՐԱԳԻՐԸ
ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ
1883 Թ. հրատարակվում, նոյն դիրքով, շաբաթական մի անգամ և հետևեալ պրօգրամմայով I. Տէրութենական կարգադրութիւններ II. Առաջնորդող յօդուածներ III. Թղթակցութիւններ IV. Տեղական լուրեր V. Խառն լուրեր VI. Բանասիրական (Ֆելիէտօն, պատկերներ, վէպեր, ինքնուրոյն կամ թարգ. յօդուածներ գիտութեան զանազան ճիւղերի վերաբերութեամբ, մատենախօսութիւն)։ VII. Պատասխանիք խմբագրութեան և VIII. Յայտարարութիւններ։
Տարեկան բաժանորդագինն է Երևանում 3 ր., իսկ Երևանից դուրս — ամեն տեղ — 4 րուբ. կանխիկ վճարելի։
Ստորագրուել կարելի է Պսակի խմբագրատանը։ Օտար քաղաքցիները դիմումն՝ — Эривань. Въ редакцію ПСАКЪ.
Ծանօթ. Եթէ հանգամանքները նպաստեն Պսակը կը հրատարակուի շաբաթական երկու անգամ միևնոյն բաժանորդագնով։

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ
ԹԵՐԹ
ՄԻ ԱՄՍԵԱՑ ՀԱՆԴԷՍ
(1—2 ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻՑ ԲԱՂԿԱՑԱԾ)
Հրատարակվում է Երևանում։
Տարեկան գինն է 3 ռուբլի կանխիկ վճարելի։ Ստորագրուել կարելի է խմբագրատանը։ Օտար քաղաքից դիմումն հետևեալ հասցէով՝ Въ г. Эривань. Въ редакцію журнала «ГИГІЕНИЧЕСКІЙ ЛИСТОКЪ»
ԽՄԲԱԳԻՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ Երևանայ քաղաքային բժիշկ
ԼԵՒՈՆ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆՑ։

ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԱՄՍԱԳԻՐԸ
Հրատարակվում է Թիֆլիսում հետևեալ ծրագրով
ա. Ազգիս Վեհափառ Հայրապետի և Թեմական Առաջնորդների կարգադրութիւններն ազգային ուսումնարանների վերաբերութեամբ։
բ. ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ — յօդուածներ մանկավարժական բովանդակութեամբ։
գ. ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ — յօդուածներ ազգային պատմութեան, աշխարհագրութեան, գրականութեան, ուսմնագրութեան և լեզուի վերաբերութեամբ։
դ. ՄԱՏԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ — քննական յօդուածներ դասագրքերի և մանկական ընթերցանութեան գրքերի.
ե. ԱՅՍ ԵՒ ԱՅԼՔ — զանազան տեղեկութիւններ ուսումնարանական կեանքից.
զ. ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ — վէպեր, զրոյցներ և այլն մանկական ընթերցանութեան համար.
է. Հանելուկներ, խնդիրներ և խաղեր մանկանց համար.
ը. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.
Մեր ամսագրին խոստացել են գործակցել ազգային ուսումնարանների մէջ գործող յայտնի անձինք, որ ծանօթ են հայ հասարակութեանն իրանց աշխատութիւններով մանկավարժական ասպարիզում.
„ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ“ կը հրատարակուի ամիսը մի անգամ, բայց յունիս և յուլիս ամիսներից.
„ՎԱՐԺԱՆԻ„ տարեկան գինն է թէ Թիֆլիսում և թէ այլ քաղաքներում ՀԻՆԳ ռուբլի։ Տարին սկսում է օգոստոսից և տևում է մինչև յունիսի 1 ը.
Ստորագրուել կարելի է Թիֆլիսում խմբագրութեան գրասենեակում (Սագովայա փողոց, տուն Մարգարեանի) և պարոն Ներսէս Տատուրեանի մօտ Դվորցովայա փողոց)։ Իսկ օտարաքաղաքացիք դիմելու են խմբագրութեան հետևեալ հասցէով՝ Тифлисъ, въ Редакцію педагогическаго журнала „Варжаранъ» Tiflis Caucase Rédaction du journal pédagogique „Varjaran“.

Дозволено цензурою Г. Эривань, 4 Января 1883 Պսակ լրագրի տպարան Типографія газеты «ПСАКЪ» (ПАПАДЖАНОВ…